Sosyal Bilimler Işığında
DOĞA, İNSAN, TOPLUM ve KÜLTÜR

Editörler

Doç. Dr. Mustafa AÇA

Doç. Dr. Mehmet Ali YOLCU

paradigma
akademi

Sosyal Bilimler Işığında Doğa, İnsan, Toplum ve Kültür

◆

Editörler:

Doç. Dr. Mustafa AÇA

Doç. Dr. Mehmet Ali YOLCU

ISBN: 978-625-7686-79-2

Sertifika No: 32427

Birinci Baskı

Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım
Fetvane Sokak No: 29/A
ÇANAKKALE

Tel: 0531 988 97 66

Dizgi, Grafik & Kapak Tasarım: Dr. Mustafa DİNÇ

Matbaa: Vadi Grafik Tasarım ve Reklam LTD. ŞTİ.
Sertifika No: 47479

Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan alınan bandrol ve ISBN ile satılmaktadır. Bandrolsüz kitap almayınız.
Paradigma Akademi – Mayıs 2021

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....IV

Yunan Doğa Tasarımı ve Memluk Yaratılış Miti.....1
Prof. Dr. Mehmet AÇA

1948 Yılında Ankara Üniversitesi Folklor Kürsüsü İle İlgili TBMM Görüşmeleri 11
Doç. Dr. Mehmet Ali YOLCU

Müstensihi Bilinmeyen Bir Kıyafetname'de "Sûretten Sîrete Gidiş"in Kültürel Kimlik Açısından İncelenmesi 29
Doç. Dr. Nursel UYANIKER

Kolektif Hafıza, Gelenek Ve Pandemi: Ama Bizim Adetimiz Böyle (İdi).....44
Dr. Berna AYAZ

Folklorun Bürokratik Görünümü: İl Kültür ve Turizm Müdürlüklerinin Kurumsal Web Sitelerindeki Folklor Bileşenleri Üzerine Betimsel Bir İnceleme.....53
Dr. Mustafa DİNÇ

Doğu Karadeniz Yöresi Aşık Tarzı Destan Söyleme Geleneğinde İcracılar.....68
Dr. Abonoz KÜÇÜK

Arkaik Devirlerden Post-Hümanizme Ölümsüzlük Arayışındaki İnsan: Ufuktaki Transhümanizm ve Kültür.....81
Arş. Gör. Hasan KIZILDAĞ

Kültürel Bellek Mekânı ve Cemevleri: Garip Dede Cemevi Örneği.....97
Almira KOÇ – Prof. Dr. Aynur KOÇAK

Kültürel Belleğin Aktarımı: Âşık İsrafil Uzunkaya (Seyyati) ve Halk Hikâyeciliği....118
Dr. Fatih ŞAYHAN

Türklerin Ölümle İlgili Atasözleri Üzerine Bir İnceleme.....130
Dr. Fatma TEKİN

Van Gölü Havzası Geçiş Dönemleri (Doğum-Evlenme-Ölüm) İnanış ve Uygulamalarında Yardımlaşma Ve Dayanışma Kültürü.....149
Dr. Ramazan ERGÖZ

Halk Mimarisinin Halk Bilimi Açısından Değerlendirilmesi: Geleneksel Hizan Evleri.....169
Dr. Oğuz DOĞAN

Kültürel ve Sosyal Bağlamında Burdur İli Yayla Açım Törenleri.....180
Dr. Hakan ACAR

Türk Kültüründe Süt.....199
Dr. Gülperi MEZKİT SABAN

Dua Ve Beddularda Yer Alan Çocuk Motifi Üzerine Bir İnceleme.....212
Arş. Gör. Yeliz SAYGILI SAVAŞ

Kadın Halk Şairlerinin Gözünden Toplum ve Hayat.....228
Dr. Z. Görkem DURAN GÜLTEKİN

Vâmık u Azrâ Mesnevisinde Vâmık'ın Aşk Ekseninde Varoluş Serüveni.....254
Öğr. Gör. Gülşen KAYA BALCI

Masal mı? Destan mı? Türk Halk Anlatılarında Tür Sorununa Şor Halk Anlatıları Ekseninde Yeniden Bakış.....275
Arş. Gör. Fatma Zehra UĞURCAN

Yunus Emre'nin İnsan Modeli Üzerine Bir Değerlendirme.....290
Dr. Hatice Aycan AYDOĞAN

Devir ve Iskatla İlgili İnanma ve Uygulamalar: Ardahan Örneklemi.....314
Arş. Gör. Mirza POLAT

Ankara'da Bir Adak ve Ziyaret Mekânı: Dut Dede Türbesi.....326
Seçil ÇOŞAN

Kırşehir/Kamanlı "Öğretmen-Yazar-Şair" Yaşar Şahin'in Halk Kültürü Derleme Çalışmaları ve Bibliyografyası.....345
Dr. Özlem DEMREN

Kemanın Tarihsel Gelişim Süreci ve Orta Anadolu Abdal Müziğinde Kullanımı.....365
Öğr. Gör. Kemal ÖZAVCI

Oidipus Hikayesi ve Külkedisi Masalı Arasındaki Benzerliklerin Kültürel Bir Yorumu.....377
Ayşe SEZER

***Uzun Beyaz Bulut Gelibolu* İle *Elveda Güzel Vatanım* Romanlarındaki Kahramanların Savaş Algıları**.....394
Dr. Fatma SÖNMEZ

Tanzimat Dönemi Türk Romanında Bir Dönüşüm Nesnesi Olarak Seyahat: *Acâyib-İ Âlem* Örneği.....414
Dr. Serap ASLAN COBUTOĞLU

Türk Edebiyatında Deniz, Balık ve Balıkçılar.....438
Dr. Mustafa ZENGİN

Bir Kırkambar Örneği: 06 MİL YZ A 6188 Numaralı Mecmua.....478
Dr. Taner GÖK

17. Yüzyıla Ait İki Dilli (Türkçe-Farsça) Bir Yudit Kitabı (Book Of Judith): Dāstān-ı Cediyet.....527
Dr. Hasan KARACA

İzmir Etnografya Müzesi Envanterine Kayıtlı Bir Meryem İkonası.....531
Dr. Feride İmrana ALTUN

Avustralya ve Türkiye'de Drama Öğretimi (5. ve 6. Sınıflar).....548
Doç. Dr. Yasemin UZUN

Manyas Kuş Cenneti Milli Parkı'nda (Balıkesir) Ornitoturizm.....567
Dr. Bekir DERİNÖZ

Coğrafyada Engelli Çalışmalarına Neden İhtiyaç Var?.....584
Dr. Yasin KOÇ

Similar Investment and Gambling Alternatives That Differ Due to Culture: Turkey, Kosovo and Japan Comparison.....591
Dr. Sezen GÜNGÖR – Dr. Nihan TOMRİS KÜÇÜN – Dr. Luan VARDARI

Avrupa Krizinin Eşiğinde Transendental Fenomenoloji.....627
Dr. Çiğdem YILDIZDÖKEN

1948 YILINDA ANKARA ÜNİVERSİTESİ FOLKLOR KÜRSÜSÜ İLE İLGİLİ TBMM GÖRÜŞMELERİ*

◆

Mehmet Ali YOLCU**

1. Giriş

Türkiye'nin 1940'lı yıllarda savaş koşullarına paralel gelişen siyasal düzeni ve birtakım ideolojik ayrışmalar devlet kurumlarını olduğu gibi üniversiteyi de etkilemiş, 1945 sonrasında[1] oluşan atmosferde bazı davalar ve üniversite tasfiyeleri gündeme gelmiştir. İdeolojik kutuplaşmaların yansıdığı bu davaların günümüze dek ulaşan etkileri olmuştur. 1945'ten itibaren tek parti iktidarının sarsıntıya uğradığı, güçlü muhalif seslerin yükselmeye başladığı böyle bir ortamda CHP içindeki fikir ayrılıklarını ve kırılmaları da bir kenara not etmek gerekir. Nitekim 1946 yılında Hasan Ali Yücel'in bakanlıktan istifasıyla başlayan süreç ile DTCF tasfiyeleri, Halkevlerinin kapatılması ve Köy Enstitülerinin önce niteliği değiştirilerek sonra kapatılması hadiseleri arasında sıkı bağlar vardır.

Günümüz folklor disiplinini anlamak açısından oldukça önemli gördüğüm, folklorun bağımsızlaşması ve akademik düzleme çekilmesi noktasında büyük çaba harcamış Pertev Naili Boratav'ın da dâhil olduğu, o dönemki basında geçtiği şekliyle "solcu profesörler davası" ve Mecliste görüşülen Ankara Üniversitesinde bazı kadroların L cetveline alınmak suretiyle gerçekleştirilen tasfiyeler Türk folklor tarihinde bir kırılma noktası

---

* Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin 85. yıl konferansları çerçevesinde Halkbilim Bölümü Başkanı Prof. Dr. Serpil Aygün Cengiz, verdiği youtube konferansında Halkbilim Bölümünün tarihini anlatırken İhsan Hınçer'in 1978 yılında yazmış olduğu bir yazıya atıf yapmıştır. Hınçer, yazısında 1948 yılı Meclis görüşmelerinde folklor kürsüsü kaldırılmak istenirken bazı vekillerin folkloru küçümsediğinden söz etmiş. Merakla araştırmaya başladım ve 6-7 Temmuz 1948 yılı Meclis görüşmelerinin tutanaklarına ulaştım. Bu yazı fikri böyle doğdu. Bu merakımı tetiklediği ve akabinde bu yazı fikrinin oluşmasını sağladığı için Prof. Dr. Serpil Aygün Cengiz'e teşekkür ederim.

** Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / Çanakkale - mehmetaliyolcu@comu.edu.tr (Orcid ID: 0000-0001-7688-287X)

[1] Mustafa Açа, kültür bilimlerinin geneli üzerine yapmış olduğu değerlendirmede (Açа, 2020: 39) 1947'den 1991 yılına kadarki dönemi işaret ederek tarihsel literatürde "Soğuk Savaş Dönemi" şeklinde adlandırılan bu dönemde politik kutuplaşmalara kurban edilen Türkiye sahası kültür bilimlerinde, akademik, politik ve ekonomik beklentilerle pragmatist bir tavırla hareket edildiğini öne sürmüştür.

olmuştur. Bu dava ve tasfiyeler, elbette bir bağlama sahiptir ve birdenbire ortaya çıkmış değildir. Davaya giden sürece göz atmadan önce Boratav'ın 1938'de Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde doçent olarak göreve başladığını belirtmek gerek.

Boratav, henüz Darülfünunda asistanken 1932'deki Tarih Kongresinde vuku bulan Reşit Galip ile Zeki Velidi tartışmasında taraf olmuş, Zeki Velidi lehine Nihal Atsız'la beraber[2] Reşit Galip'e telgraf çekmişlerdir. Bu olay üzerine kendisine baskı yapılacağını düşünen Fuat Köprülü'nün tavsiyesiyle her ikisi de görevlerinden ayrılarak Anadolu'da öğretmenlik yapmak için tayin isterler. Boratav Konya'da öğretmenlik yaparken 1936'da Ön Asya dilleri öğrenimi için Almanya'da eğitim bursu kazanır. Burada Nazi hayranı Türk öğrencilerle zaman zaman nasyonal sosyalizm üzerine tartışmalara girer ve bunun sonunda talebe müfettişliğine komünizm propagandası yaptığı gerekçesiyle şikâyet edilir. Şikâyet dilekçesinin sahipleri eski arkadaşları Ziya Karamuk, Mecdut Mansuroğlu, Şükrü Güllüoğlu ve Fazıl Yınal'dır. Talebe müfettişi ise Boratav'ın 1946'dan sonra başka bir konumda tekrar karşısına çıkacak olan Reşat Şemsettin Sirer'dir. Sirer'in isteği üzerine Boratav geri çağrılır (Çetik, 2008: 16-17).

Türkiye'ye dönüşünde Yüksek Öğretim Umum Müdürü Cevat Dursunoğlu Boratav'ı DTCF'ye başvurmaya ve yeniden folklora yönelmeye teşvik eder. 1938 yılında DTCF Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne doçent olarak atanır. Atamasında herhangi bir sınava tabi tutulmaz. O sırada kararnameyi imzalayan bakan ise daha sonra kendisini kayırdığı iddia edilen Hasan Ali Yücel değil, Saffet Arıkan'dır (Çetik, 2008: 18). Bu noktada konuyla ilgili önemli bir çalışma yapan Çetik, komünizm propagandası yaptığı iddiasıyla bursu kesilen bir kişinin doçent yapılabilmesini dönemin siyasi havasının henüz çok da ağır olmadığına bir delil olarak görmektedir.

DTCF'de Boratav, kimisi fakülteden kimisi Ankara'da başka yerlerde görevli arkadaşlarıyla[3] *Yurt ve Dünya*, *Adımlar* gibi dergilerde yayın faaliyeti yapar. Boratav, bu dergilerde folklor ve halk edebiyatı alanlarında yazılar yazmış, siyasal veya ideolojik yazılar kaleme almamıştır. Bir müddet sonra *Yurt ve Dünya*'nın imtiyaz sahibi Boratav olur. 1941 yılına gelindiğinde Boratav, doçentlik jürisi[4] önünde *Türk Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*

[2] Daha sonra 1944'te Atsız, Boratav'ın da dâhil bir grup aleyhine Başvekil Şükrü Saraçoğlu'na hitaben açık mektup yayınlayacaktır.

[3] Muzaffer Şerif Başoğlu, Behice Boran, Niyazi Berkes, Ruhi Su, Sabahattin Ali vb. isimler.

[4] Bu jüri, Fuat Köprülü, İbrahim Necmi Dilmen, Abdülkadir İnan, Ruben'den oluşmaktadır.

adlı habilitasyon çalışmasını savunur ve doçentliği onanır. 1945 yılında da profesörlüğe yükseltilir.

Boratav, bu bölümde dört yıllık eğitim içinde iki yıllık bir süreyi kapsayan halk edebiyatı derslerini bir program halinde düzenlemiş ve bu programın bağımsız bir kürsüye dönüştürülmesi yolundaki başvurusu, 1947-48 ders yılı başında, yani davanın başlamasından çok kısa bir süre önce, olumlu bir cevap almıştır[5] (Öztürkmen, 2006: 140). Ancak ardından gelişen olaylarla ilişkili olarak Boratav, kadrosunun Meclis tarafından mevkuf edilmesi neticesinde üniversiteye geri dönememiş, böylece bağımsız bir folklor disiplininin doğuşu çok daha sonraki yıllara kalmıştır.

2. TBMM Görüşmeleri

İdari soruşturma ve yargı eliyle sonuç alınamayacağının anlaşılması üzerine tasfiye süreci Meclis'e taşınır. 21 Nisan 1948'de Başbakan Recep Peker Ankara Üniversitesi Kuruluş Kadroları Kanunu tasarısını TBMM Başkanlığına gönderir. 22 Nisan 1948'de TBMM Milli Eğitim Tali Komisyonu üniversite kadrolarının tespitini, kadrolardan çıkarılan hocalardan sonra kalan kadroların tanzimini bitirir. Tasfiyede usul, Ankara Üniversitesi'nin kadro kanununu çıkarırken Pertev Naili Boratav, Niyazi Berkes ve Behice Boran'ı dışarıda bırakmaktır. 3 Mayıs 1948'de TBMM'de Zonguldak milletvekili Orhan Seyfi Orhon Milli Eğitim Bakanı Sirer'in sözlü cevaplandırmasını istediği bir soru verir. Sirer İstanbul'daki üniversitelerden olan üyelerin mekânsal uzaklık nedeniyle durumu anlayamadığı için Senato ihraç kararının aleyhinde oy verdiklerini söyler. Söz konusu öğretim üyelerine eğitim kurumlarında yaşam hakkı tanımayacaklarını belirtir. Orhan Seyfi Orhon da tekrar söz alarak İngiltere ve Amerika gibi ülkelerin bile komünistlere karşı sert tedbirler aldığını, Üniversitelerarası Kurul'un ise bunların avukatlığını üstlendiğini ve üniversite özerkliğini bahane eden bir dikbaşlılık içinde olduklarını söyler ve "*Nihayet bunların elinden fakülteyi kurtarmak için kadrolarını lağvetmekten başka bir yol bulunamamıştır*" der. Sorunun muhtariyet değil, çok büyük bir tehlike içinde olan milletin hürriyet davası olduğunu iddia eder (Çetik, 2008: 48).

14 kişilik Milli Eğitim Komisyonu adına Suut Kemal Yetkin'in Meclise sunduğu komisyon raporundaki şu ifadeler görüşmelerin seyrine dair bize fikir vermektedir: "*Komisyonumuz, Millî Eğitim Bakanı ile Ankara Üniversitesi Rektör Vekili, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dekanı ve diğer fakülte dekanları hazır bulundukları halde, Ankara Üniversitesi Kuruluş*

[5] İlgili senato kararı için bk. (Ek-1).

Kadroları Kanunu tasarısını incelemeye başlarken bu tasarının Komisyonumuzda uzun müddet kalmasına sebep teşkil eden Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde halk edebiyatı-folklor ve sosyoloji derslerini okutan üç öğretim üyesinin durumu üzerinde büyük bir dikkatle duruldu. Komisyonumuz, bu öğretim üyelerinin Üniversiteler Kanunu'nun 3. maddesi gereğince görevlerini yerlerine getirmemiş olduklarına, aksine öğrencilere gerek dersleri, gerek yazıları ile zararlı telkinlerde bulunduklarına kanaat getirdiği bu öğretim üyelerinin derslerine, ilgili fakültelerce bir müddetten beri ara verilmesine zaruret duyulmuş olduğunu da öğrenmiştir. Buna göre yurt içinden veya dışından bu dersleri okutacak ehliyette yeni öğretim üyeleri sağlanmasına imkân vermek üzere halen bu derslere tahsis edilmiş olan kadroların ve bu kadrolarla yapılmakta olan hizmetlerin kaldırılması lüzumlu görülmüş, bu maksatla da tasarıya geçici ikinci madde eklenmiştir." (TBMMTD, D. VII, C. 12, 82. B). Burada oybirliğiyle alındığı söylenen kararın imza sirküsünde 11 imza vardır ve 3 kişinin ismi altında "*imzada bulunamadi*" ifadesi yazılmıştır ki imzada bulunamayan kişiler arasında Fuat Köprülü de vardır.

Milli Eğitim Komisyonundan sonra Bütçe Komisyonunun raporu okunmuştur. Bu raporda konuyla ilgili olarak "*Milli Eğitim Komisyonunca ilga edilen halk edebiyatı-folklor, sosyoloji derslerine ait kadroların ilgası suretiyle değil bunların (L) cetveline alınması suretiyle şimdilik mevkuf tutulmalarının kanun tekniğine daha uygun olduğunu göz önünde tutarak bu ciheti tasarının ikinci geçici maddesini kaldırmak...*" (TBMMTD, D. VII, C. 12, 82. B) şeklinde bir düzeltme ifadesine yer verilmiştir. Ayrıca Bütçe Komisyonu raporundan da anlaşılacağı üzere, üç öğretim üyesinin kadrolarının tasfiyesinin yanında Sinoloji, Hindoloji, Sümeroloji, Hititoloji, Hungaroloji disiplinlerine ait ödenekler de kesilmek suretiyle buralarda görev yapan yabancı uyruklu öğretim üyelerinin sözleşmelerine de müdahale edilmiştir.

Milli Eğitim Komisyonu raporunda söz konusu öğretim üyelerinin öğrencilere zararlı telkinler verdikleri ve görevlerini usulüne uygun yapmadıkları gerekçesiyle bu kadroların ilgası önerilir. Burada mağdur olan sadece üç öğretim üyesi değildir, bunların yanında üniversitede görevli yabancı uyruklu öğretim üyeleri de tasfiye edilecektir. Usulen kanuna geçici 2. madde eklenmek suretiyle D ve L cetvelleri kaldırılacaktır. Bunun yerine ikame edilen 3 sayılı cetvel o yıl kullanılmayacak olan kadroları göstermektedir. Burada yapılan işlemin memur iş güvencesi ve Anayasa ile bağdaşmadığını, kişilere özel bir uygulamaya gidildiğini belirtmek gerekiyor. Bütçe Komisyonu raporu olduğu gibi yasalaşır. Hatta Abdülkadir

İnan'ın kadrosu da L cetveline yanlışlıkla alınmış, milletvekili Fahri Kurtuluş'un itirazıyla durum düzeltilmiştir.

Kanunla ilgili Meclis görüşmeleri iki gün boyunca 5-6 Temmuz 1948 tarihlerinde devam etmiştir. Bu görüşmelerde söz alanlara bakıldığında Adnan Adıvar ve Sadık Aldoğan'ın muhtariyetle bağdaşmadığı gerekçesiyle tasarıya karşı çıktıkları anlaşılmaktadır. İlk gün Fahri Kurtuluş, Hulusi Oral, Suut Kemal Yetkin söz almış ve tasarıyı savunmuşlardır. Adnan Adıvar, bu kanun mucibince, bazı kürsülerin doğrudan doğruya isim zikredilerek lağvedildiğini, hâlbuki hiçbir Meclis isim zikrederek, muhtar olan üniversitenin bir kürsüsünü lağvetmeyeceğini, ama isim zikretmeyerek istediği kadar parasını kesebileceğini, üniversitenin kendi kadrosunu tespit edebileceğini belirtir.

Ardından söz alan Rize milletvekili Fahri Kurtuluş, "*Ankara Üniversitemizin kapısından içeri girince, insanı evvelâ Yunanlı talebe Efebus'un heykeli karşılar. Acaba bunun yerine, Türk tarihinin bir mitolojisini yaşatan bir tablo veya eski Türk kahramanlarından birinin heykeli konulamaz mı idi?*" (TBMMTD, D. VII, C. 12, 82. B) sorusunu sorarak giriş yaptığı konuşmasında birçok konuya değinir. Üniversitenin belirli bir zihniyete teslim edildiğini, bu zihniyetin manasız ve menfi bir eğitim siyaseti ile mütenasip olarak (Hasan Âli devrinin Köy Enstitüleri idaresine, uygun bir tarzda), Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin mukadderatı ve mahiyetinin Atatürk prensiplerini fiilen terk ettirecek bir istikamete sokulduğunu, bu idarenin yegâne dikkat ettiği noktanın zevahiri, şekli korumaya inhisar ettiğini ki eski mana, milli hayat ve milli hars davasının buna bağlı olarak tehlikeye düştüğünü öne sürer. Sert konuşmasında Kurtuluş, zaman zaman yabancı uyruklu profesörleri ve komünistlikle suçladığı hocaları "*bedbaht ilim mensupları*", "*profesör düşkünü adam*", "*Moskova Radyosu ağızlı*" gibi ifadelerle tezyif eder. Konuşması esnasında en fazla üzerinde durduğu yabancı uyruklu profesörlerin milliyetçiliği aşağılayarak Türk gençliğini zehirlediklerini iddia eder.

Kurtuluş'un konuşmasında siyasetçilerin değişik devirlerde çokça kullandığı "*Üniversite profesörünün vazifesi siyaset yapmak değil, ilim yapmaktır, ilim!*" şeklinde ifadelere rastlıyoruz. Ayrıca, "*Üniversitenin yapmaya hakkı olmayan mesele, ilmin objektifliğini bırakıp yabancı ideolojilerin tellallığını ilmin riyakârlığına bürünerek hümanizma perdesi arkasında yapması suçtur. ….düzen içinde yaşaması lâzım geleceğini tayin ve tespit edemeyecek kadar aciz ve inkılap davalarımıza hıyanet halindedir. …Burasını İspanya'ya, komşu Yunanistan'a çevirmek isteyip sokaklarda kardeş kanı akmasından ilmin memnun olacağını zanneden*

bedbahtlar, milli iradeyi temsil eden, Büyük Meclisin gazabını, bundan bir müddet evvel bir kaç kere hissetmişlerdir. Böyle bir üniversitenin muhtarlığı layığı ile yürütmediği takdirde, üzerinde her cephesiyle büyük bir hassasiyetle durmamız lazımdır. Vazifelerini layığı ile veya hiç yapmayan öğretim heyetinden bazılarını ise, Türk gençliğinin başında asla görmek istemiyorum. Bu fakültenin yönetim kurulu, profesörler heyeti mutlaka tasfiye ve takviye edilmelidir. Bu bize, bir memleket ve Atatürk namusu borcudur." (TBMMTD, D. VII, C. 12, 82. B) cümleleri dönemin üniversite özerkliğine ve üniversite hocalarına bakışını göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Konuşmasındaki "*Ümanizma kılıklı komünizma*" sözü ile sabık Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in savunduğu "hümanizm" düşüncesini eleştirmesi de Meclis atmosferinin 1945 öncesi gibi olmadığını göstermektedir. Kurtuluş'un ve diğerlerinin konuşmalarında zaman zaman atıfta bulunulan Üniversiteler Kanunu'nun 3. maddesinde üniversitenin görevleri sayılırken geçen "*Türk devriminin ülkülerine bağlı ve millî karakter sahibi vatandaşlar olarak yetiştirmek*" (URL-1) ifadesi tasfiyeyi destekleyenlerin başvurduğu atıf hükmüdür. Kurtuluş da "*Üçüncü madde, Türk öğrencilerinin millî karakterde yetiştirilmesini amirdir. Evet, ilim adamlarımız ilimlerini yaparlar, eser verirler, fakat öğrencilerini ilmî düşünüşte yetiştirmeye çalışırken, onları millî karakterde de yetiştirmeye çalışmak vazifelerinin başındadır ve belki baş vazifeleridir.*" (TBMMTD, D. VII, C. 12, 82. B) cümleleriyle bunu belirtmiştir.

Denizli milletvekili Hulusi Oral'ın konuşması daha çok *Yurt ve Dünya* dergisi üzerine yoğunlaşmıştır. Derginin yayın kurulu üyelerini tek tek sayarak (Pertev Naili Boratav, Niyazi Berkes, Muzaffer Şerif Başoğlu, Adnan Cemgil, Mediha Berkes, Enver Berkes, Sabahattin Ali vd.), bu kişilerin komünist oldukları üzerinde durmadıklarını, ancak Üniversiteler Kanunu'ndaki 3. maddede, kendilerine verilen hudut, vazife ve salahiyetler dairesinde ilmi tedrisat yapıp yapmadıklarını, bu kısımları okumakla ve nihayet D cetveline alınma sebeplerini yüksek komisyonca yerinde görülmesinin doğru olup olmadığını tartışacaklarını belirtir. *Yurt ve Dünya* dergisinin 6. sayısında çıkan "Batıl İtikatlar" yazısında dini mukaddesata hücum edildiğini iddia eden Oral, değerlendirmesini şöyle sürdürmüştür: "*Sayı 7. (Ankara eğleniyor) kuvvetlilerin zayıflara tahakkümü. 7. (İçtimai inhitat) fakirlere fikri itirazı; isyana kalbedecek şekilde empozeler. 7. İmtihanlara girerken çocukların dualarını, Tanrıya yardım eli diye manevi olan kısımlarına hücum. Yine 7. (Didero'nun) ölürken dahi papaza ram olmayarak hala Allah'ı inkârda ısrar etmesini övmek. 9. (Hadiseler) Fransızların düşmesinin de dinsizlikten değil, bankalarda paraları*

olmamasından ileri geldiği ki burada materyalistlik telkini yapılmaktadır. 9. Trabzon'daki kadınların sırtlarında küfe taşıdıkları. ...23. (Kan ve ırk) Türkçü ve milliyetçiler de kara kafalı olarak tezyif edilmekledir." (TBMMTD, D. VII, C. 12, 82. B). Ardından *Adımlar* dergisinde "komünistlikten ceza almış" Rıfat Ilgaz'ın övüldüğünden bahsetmiştir. Oral, söz konusu dergilerde genel olarak "*raşist, Nazist, kapitalist, emperyalist, ırkçı vb.*" ithamlarla milliyetçilere saldırıldığını, ayrıca dini mukaddesata, dini ananeye, ferdi mülkiyet ve aileye karşı tarizkar yazılar yazıldığını, bunların da yazı yazanlar açısından Üniversiteler Kanunu'nun 3. maddesini ihlal ettiğini iddia etmiştir. Oral, o dönemde yaygın olan Irkçı-Turancı dergiler etrafında toplanmış kişilerin düşüncelerini eleştirmenin kanunu ihlal ettiği şeklinde yorumlaması ilginçtir. Konuşmasında sertliğin tonunu artıran Oral, "*Şu vaziyet gösteriyor ki, verilen vazifeleri yapmaya giden arkadaşlar yalnız üç üniversite üyesi değildir. Daha birçok arkadaşlar, bu ve bunlar gibi zevat millî bünyede vazifelerini yaparken başka sahalara gitmişlerdir. Zehirleyici, yıkıcı siyasi yollara gitmişlerdir. İlme hürmet etmemek küstahlıktır, fakat ilmi, kürsüyü siyasete, hem de yıkıcı bir ideolojiye alet yaparak vatan aleyhine ilmi kullanmak ileri bir küstahlıktan ziyade ihanet ve hıyaneti vataniyedir.*" (TBMMTD, D. VII, C. 12, 82. B) diyerek ilgili öğretim üyelerini "vatan hainliği" ile suçlamıştır.

6 Temmuz 1948 Salı günü yapılan 83. birleşimde Kanun üzerinde yapılacak değişiklik tasarısı görüşülmeye devam etmiştir. Bu birleşimde görüşülen işler arasında "*1948 yılı Bütçe Kanununa bağlı (A) ve (L) işaretli cetvellerde değişiklik yapılması hakkında kanun tasarısı ile İdareci Üyeler Kurulunun, Büyük Millet Meclisi ve Sayıştay 1948 yılı Bütçelerinde değişiklik yapılması hakkında kanun teklifleri ve Bütçe Komisyonu raporu*" ve "*Ankara Üniversitesi Kuruluş ve Kadroları hakkında kanun tasarısı ve Milli Eğitim ve Bütçe Komisyonları raporları*" da vardır. Birleşimin başında Ankara Üniversitesinin bütçesi ile ilgili olarak Samsun milletvekili Yakup Kalgay söz almıştır. Kısa süren konuşmasında Fen Fakültesindeki laboratuvar ihtiyaçlarına değinmiştir. Ardından söz alan Maraş milletvekili Emin Soysal ise ağırlıklı olarak folklor kürsüsüne ve folklor derslerine dönük konuşma yapmıştır. Soysal'ın konuşmasını o dönemde oluşan "folklor" hakkındaki olumsuz görüşlerin yansıması olarak değerlendirebiliriz. Aslında Soysal'ın fikirlerinin bir arka planı vardır ve bu arka plan o yıllarda gazetelerde yayınlanan öğrenci bildirilerinden, nümayişlerden, gazete haberlerinden beslenmiştir.

Soysal, "*Sayın arkadaşlar; üniversitelerin muhtariyeti kanunları düşünülürken bu müesseselerin memleket ve dünya yönünden olan bir*

meselesi daima zihnimi işgal eder: Acaba yeni bir ilim aristokrasisi mi tesis etmekteyiz ve bu ilim aristokrasisinin memleket için zararı var mıdır? Bu, insan zihnini hakikaten işgal eden ve etmesi lâzım olan bir keyfiyettir." (TBMMTD, D. VII, C. 12, 83. B) diye başlayan uzun konuşmasında önce DTCF'de görev alan yabancı uyruklu Sümeroloji, Hititoloji, Hindoloji vb. alanlarda uzman öğretim üyelerini herhangi bir yayın yapmamakla, asistan yetiştirmemekle, üniversitenin idari işlerine karışmakla eleştirmiştir[6]. Sonra, felsefe bölümünde profesör olmamasından ve bu nedenle dersleri asistanların yürütmesinden yakınmıştır.

Soysal'ın konuşması esnasında araya girip bir iki söz söyleyenler olmuştur. Bu aşamadan sonra Soysal, üniversitedeki Türkoloji bölümlerine değinmiştir: "*Arkadaşlar, bu müessesede Türk edebiyat tarihi ve Türk tarihi dersleri esaslı olarak ele alınmamıştır. Edebiyat profesörünün ne doktorası vardır, ne yazılı bir eseri vardır, ne de doçentlik ve ne de asistanlık yapmıştır. Doğrudan doğruya Muhtariyet Kanununun arifesinde kaptıkaçtı şeklinde profesörlüğe tayin edilmiştir. Garip olan şey, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde bugüne kadar bir Türk grameri yazmamışlardır. Bu müessese kurulalı on beş sene oldu, on beş senedir yazmamışlardır. Hâlbuki bizim memleketimizde Türk gramerine ihtiyaç vardır."* (TBMMTD, D. VII, C. 12, 83. B).

Bu sözlerinin hemen akabinde folklor derslerine temas etmiş ve folklorla adeta küçümsercesine ve alay edercesine şunları söylemiştir: "*Arkadaşlar, burada asıl ciddi işler bırakılır da folklor diye birtakım dersler okutuluyor. Folklor yani halk edebiyatı. Bu derste ne okutulur bilir misiniz? Dadaloğlu'nun; ferman padişahın dağlar bizimdir, gibi şeyler, Köroğlu'nun destanı, Karacaoğlan'ın hikâyeleri, biraz da kocakarı ve ninelerimizden kalma hikâyeler. Fakat bunların bir kısmının üzerinde aylarca durulur ilim diye. Biz bunun için ayda ne veririz bilir misiniz? 800 ilâ bin lira. Ciddi işler şöyle durur, yalnız Dadaloğlu'nun, Köroğlu'nun, Karacaoğlan'ın türkü ve masalları için ayda 800, bin lira verip ders ihdas etmek; ne zengin devletiz be! (Gülüşmeler).*" (TBMMTD, D. VII, C. 12, 83. B). Soysal'ın folklor hakkında

[6] Soysal'ın konuyla ilgili açıklaması şöyledir: "*Şimdi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi benim kanaatimce henüz tam üniversite olarak vaziyete gelmeden muhtariyet verilmiştir. Ve bugün de bu muhtariyet içinde bu müessese bocalamaktadır. Bir defa bu müesseseye ecnebi profesörler getirilmiştir. Sümeroloji, Hindoloji, Hititoloji vesaire gibi beş saha için ecnebi profesörler getirilmiştir. Bu profesörler getirilirken bunların ilmî karakterleri, vaziyetleri düşünülmeden getirilmiş, bu müesseseye on beş seneden beri bu beş profesöre 800.000 lira sarf edilmiştir. Bunlar, bu on beş sene zarfında ne ilmî bir eser vermişler, ne asistan ve doçent yetiştirmişler ve ne de talebe yetiştirmişlerdir. Ama 800 000 lira gitmiştir. Yalnız şahıslarına verilen 500.000 liraya yakındır.*" (TBMMTD, D. VII, C. 12, 83. B).

bu şekilde konuşması bazı vekillerin tepkilerine neden olsa da bu tepkiler kanun taslağının onaylanması noktasında etkili olmaz. Bu konuşmada özellikle Dadaloğlu'nun ve Köroğlu'nun gündeme getirilmesi bilinçlidir ve bunun bir arka planı vardır. Çünkü aynı dönemde üç öğretim üyesine dava açılmıştır ve mahkeme ifadeleri ile daha öncesinde gazete yazılarında ve gazetelerde yayınlanan 67 öğrencinin bildirisinde Köroğlu ve Dadaloğlu şiirlerinin "isyan"ı telkin ettiği ve bunların derslerde işlenerek komünist propagandaya temel oluşturulduğu gibi ilginç iddialara rastlanmaktadır.[7]

Soysal, devamında Devrim Enstitüsü ile ilgili konuşurken bir anısını anlatır: "*Sakarya Muharebesi'nin cereyan ettiği 90 kilometrelik sahada kumandanların, raportörlerin gözünden kaçan hadiseler vardır ki, bunları köylüler ve yerli halk biliyor. Bu malumatı toplamak üzere enstitüdeki profesörlerin gezip, dolaşıp araştırmalar yapmaları lazımdır. Polatlı'nın ilerisinde Sakarya Muharebesi'nin en civcivli bir merkezi olan köye uğradım. Çeşmenin başında ihtiyar bir köylü ile konuştum; baba, buralara Yunanlılar gelmiş, muharebe olmuş, ne oldu, ne bitti, bana anlatır mısın, dedim. Sorma oğlum, dedi. Bütün erkekler cenge gitti, biz gibi ihtiyarları da kadınlarla beraber esir ettiler, şu gördüğün dağın üzerinde topladılar, etrafımıza süngülüler diktiler, beni de ihtiyar olduğum için kadınların başında bıraktılar. Orada susuzluktan yanıyorduk. Bu çeşmenin başına da bir nöbetçi dikmişlerdi, iki gün susuz kaldıktan sonra kadınlar boğazıma satırı takıyorlar, satır su getirilen kova demektir, ben de sürüne sürüne çeşmeden bu satırı doldurup boynumda getirerek kadınları suluyordum, dedi. Bunu anlatırken gözü yaşarıyordu. Sonra ilave etti; gece sürünerek eve gidip ceplerimi buğdayla dolduruyor ve gece getirip dağın üzerinde*

[7] Dava öncesinde Boratav ile ilgili soruşturmada geçen iddialar şunlardır: "Amerika ile İngiltere'yi faşistlikle itham etmek", "Almanya'da komünist propagandası yaptığı için geri alınmak", "Komünist olduğu söylenen Ruhi Su ile münasebeti bulunmak", "Karacaoğlan'ın Türklükle alakası olmadığını söylemek", "Hüseyin Rahmi'nin fikirlerini solculuk propagandası için kullanmak", "komünist olduğu söylenen Jiro ve Bazen ile seyahate çıkmak", "masalların, halk hikâyesi ve destanların aristokrasi sınıfının mahsulü oluğunu söylemek", "Anadolu isyanlarına alaka göstermek" ve "Marksist diye isimlendirilen *Yurt ve Dünya* ve *Adımlar* dergileriyle ilgisi bulunmak", "Türkçülük aleyhinde bulunmak" ve "Namık Kemal'i milliyetçi olduğu için eleştirmek". Danıştay, son iki isnatla ile ilgili lüzum-u muhakeme kararı verirken diğer isnatlar için men-i muhakeme kararı vermiştir. Eğer bu suçlamaların geçerliliği kanıtlanırsa "vazife-i memuriyetten dolayı veya ifai vazife esnasında" (Üniversiteler Kanunu 49. maddesinin Memurin Kanunu'na atıfta bulunmasıyla) suç niteliğinde olan "yabancı ideoloji yayarak Türk gençliğine zehir saçmak" fiilini işlemiş ve bu durumda da görevlerini kötüye kullanmış kabul edileceklerdir. Ayrıntılı bilgi için bk. (Çetik, 2019: 95-96). Bu iddiaların temelinde o dönemde üniversite öğrencisi olan Osman Yüksel Serdengeçti, Selahattin Ertürk, Zeynep Dengi (Korkmaz), Bahaettin Ögel'in Boratav aleyhindeki ifadeleri bulunmaktadır.

bulunan kadınlara dağıtıyordum ve onları açlıktan kurtarıyordum, dedi. İşte arkadaşlar bunların toplanması ve tarih arşivimizde bulunması lâzımdır. Bunlar, gelecek nesillere ibret verecek hadiselerdir ve bu hadiseler orada doludur." (TBMMTD, D. VII, C. 12, 83. B). Soysal, bu anısını anlattıktan sonra Tokat milletvekili Refik Ahmet Sevengil "*Beğenemediğimiz folklor budur*" der. Sevengil'in burada folklorun sözlü tarih boyutuna vurgu yaptığı açıktır. Soysal devamında üniversite muhtariyetinden ne anladığını açıklayarak muhtariyetin öğretim üyelerinin programlara ders koyup çıkarabilmeleri, ders materyallerini seçebilmeleri, idarecilerini kendilerinin seçebilmesi şeklinde olması gerektiğini söyler. Üniversitelerarası Kurul'daki bazı encümenlerin İngiltere üniversitelerindeki fikir hürriyetinden örnekler vermesini gündeme getirir ancak Türkiye'nin bir İngiltere olmadığının altını çizer.

Diyarbakır milletvekili Fazil Ahmed Aykaç söz alarak çok da uzun olmayan bir konuşma yapar. Konuşmasında "*İptida soruyorum, üniversite ne demektir? Acaba üniversite bir takını ilim esnafının toplandığı bir lonca mıdır? 11. asırda öyle idi, 12. asırda da öyle idi. Fakat o asırlardan beri tekâmül ederek, ilimle beraber o ilmin dünyadaki, en kıymetli kaynağı olan üniversite mefhumu da inkişaf etti, tekâmül etti. Binaenaleyh bugün böyle bir lonca değildir. ...Bir üniversite memleket içinde bir nevi anarşi davasına kalkmış camia değildir. ...Arkadaşlar, demin birtakım hoca, profesör dostlarımızın vaziyeti lisan iyesinden bahsettiler. İsim tasrihine bile mecbur oldular. Çok teessüf ederim ki hakları vardır. Arkadaşlar dil hocası, edebiyat hocası diye tanıdığımız zevat içinden şu milletin 50 sene önceki lisanını tamamen anlayacak kabiliyette olanlar bile pek azaldı. Fransızca bilmezler, İngilizce bilmezler, Arapça bilmezler, Acemce bilmezler, hadlerini ise hiç bilmezler! Çünkü bunlardan biraz nasipleri olsaydı hadlerini bilmeleri için mesut, bir vesile teşkil ederdi. Bununla beraber hepsi lisan inkılapçısıdır. Şeceri ulumun hepsi zürafa gibi en üst yapraklarını yerler, yerdeki otlara tenezzül etmezler.*" (TBMMTD, D. VII, C. 12, 83. B).

Trabzon milletvekili Reşat Tarakçıoğlu'nun konuşması, Atatürk'ün Türklük anlayışı ve Arap ordularının Türkistan'ı işgali hakkındaki görüşlerine tezattır. Tarakçıoğlu'nun fikirleri 1980 darbesinden sonra yaygınlaşan Türk-İslam sentezinin nüvesi gibidir: "*Arkadaşlar, Türk karakteri denildiği zaman bütün dünyanın şunu bilmesi lazımdır: İslam olmadan evvel Türk, ırzına, namusuna bağlı idi, aile ve yurt bağları kuvvetli idi, cesur ve yiğit idi, yoksulların elinden tutardı. Disiplinli idi, halkçı idi, dini vardı ve başka milletlerin dinine hürmet ederdi. Çalışkandı, doğru idi, sade yaşardı, istiklal halinde yaşamayı nimetlerin en büyüğü bilirdi. İslam olduktan sonra bu*

meziyetler daha çok cilalandı ve daha çok kuvvetlendi. O şekilde ki, İslamiyet'in ortaya attığı 12 dava tamamıyla Türk karakterine uygun olduğu içindir ki Kuteybe orduları büyük müşkülat görmeksizin Türkistan'ı işgal etmişlerdi. İslamlığı Türk karakteriyle birleştirerek yepyeni bir kudret halinde dünyayı hidayete ve dünyaya medeniyet getirmeye vasıta olmuştur." (TBMMTD, D. VII, C. 12, 83. B). Konuşmasının devamında üniversiteden beklenen başlıca iki şey olduğunu, bunun başında karakter, sonrasında ilim geldiğini belirtmiştir. Bu konuşma o dönemki Mecliste yaygın üniversite anlayışının bir tezahürüdür. Tarakçıoğlu, seçim bölgesinde vatandaşlarla arasında geçen bir diyalogu da aktarır: *"...kış tatilinde seçim bölgeme gitmiştim. Ankara'da iken komisyonlarda üniversite içinde çıkan komünist hastalığı üzerinde ileri geri konuşmuştum. Bana bir köylü kafilesi dedi ki, yahu Ankara'da bir büyük okul, mektep varmış ve orada itoğlu itlikler türemiş. Bunlar nedir? Birden anlamadım. Bu büyük mektep Ankara'da üniversite olacak dedim, itoğlu itlikler deyince bir lahza düşündüm. Yabancı ideoloji kelimesi Türk'ün ağzında itoğlu itlik olmuş. Bunu kendilerine anlattım. Pekâlâ, nedir bunlar tutun kolundan atın dışarı dediler. Biz aklı yerinde, ahlakı kuvvetli, sapasağlam evlatlarımızı gönderiyoruz, böyle itoğlu itliklerle onların fikirleri değişiyor. ...Ama tasavvur edin, halk dayanamıyor bu itoğlu itlikleri toplamak istiyor. ...Onun için arkadaşlarımın şikâyetleri yerindedir, yerden göğe kadar hakları vardır. Karakter, Türk gencinde aradığımız birinci vasıf, birinci meziyettir.*" (TBMMTD, D. VII, C. 12, 83. B). Burada geçen diyalog, eğer gerçekleşmişse, tartışmaların ta köylülere kadar sirayet ettiğini, komünizm korkusuna dayalı propagandanın Anadolu'da ne kadar yayıldığını göstermektedir. Ancak şu da unutulmamalıdır ki, ABD bu yıllarda komünizm aleyhine propaganda için önemli bütçeler ayırmış ve bunları Avrupa ve Ortadoğu ülkelerine dağıtmıştır.[8]

Erzincan milletvekili Behçet Kemal Çağlar, Emin Soysal'ın folklor hakkındaki değerlendirmelerine itiraz eder: "*Dışarda siyaset yapmayan milliyetçilik cereyanına düşman kesilmeyen her ilim adamı bizce azizdir. Üniversite muhtariyeti, sevdiğimiz, saydığımız ve üzerine titreyeceğimiz bir şeydir. Sapıtmışların mahdut olduğunu, ihmalcilerin az olduğunu, buna mukabil ilim endişesi kadar vatanseverlik gayreti ve milliyetçi ateşi ile de hareket eden değerli elemanlarımızın mevcut ve bekçi olduğunu belirterek bu bahsi geçiyorum. Ben, asıl, Emin Soysal arkadaşımın folklor -halkiyat- halk bilgisi için söylediği alaya alıcı sözlere cevap vermek için söz aldım. Bir*

[8] Örneğin 11 Eylül 1949 günü Ulus gazetesinde bir haberin başlığı şöyledir: "Komünizmle Savaş İçin 75 Milyon Daha Veriliyor". Bilgi için bk. (Çetik, 2008: 55).

fakültede, folkloru yani halk bilgisini okutan kimse, şu veya bu şekilde sapıtmıştır diye o bilginin lüzumsuzluğuna o zatın bilgisizliğine hükmetmek hiç de yerinde değildir. Folklor (halkiyat) Anadolu insanının bütün gizli, saklı kabiliyetini, iç varlığını, Türk ruhundaki sayısız medeniyet birikintilerini ve hazinelerini meydana koyan ilim şubesidir. İlim her şeyden evvel kendimizi bilmekle başlar. Türk nedir ve kimdir; bunu bize halkiyat öğretir. Folklorsuz Türk sanatı kaynaksız kalır, kurur, dumura uğrar. Folklor bir bakıma her şeydir ve hiçbir bakımdan fantezi değildir. Arkadaşım folklorun, mevzuuna şöylece temas etmiş olmak için, dudak bükerek sesinin tonunu istihfafla doldurarak, Karacaoğlanlardan, Köroğlulardan bahsetti. Türk milleti tabiat ve kadın güzelliğine karşı ne duymuşsa, Karacaoğlanlara mal ederek terennüm etmiştir. Türk milleti, hamaset ve kahramanlık namına ne hissetmiş ise, onu Köroğlu'nun ağzından dile getirmiş, destanlara koymuştur. Türk milleti, Tanrıya karşı ne hayranlık, ne isyan duymuşsa, onu Yunus Emrelerin adına ilahilere koymuştur. Türk milleti, nükte namına ne ibda etmişse, Nasreddin Hocalara mal ederek dünyaya yaymıştır. Denebilir ki; Yunus Emre + Nasreddin Hoca + Karacaoğlan + Köroğlu / 4 = Türk'tür. (Bravo sesleri, alkışlar). Milli kıymetler üzerine samimiyetle titrediğini bildiğim aziz arkadaşıma, bir daha, söz arasında bir iki cümle ile de olsa, Karacaoğlanlar, Köroğlular diye dudak bükmek suretiyle dalalete düşmemelerini tavsiye ve rica ederim." (TBMMTD, D. VII, C. 12, 83. B). Çağlar'ın konuşmasından anlaşılacağı üzere folklor milli ruhun bir yansımasıdır. Köroğlu, ezilen sınıfların temsilcisi değil, Türk kahramanlığının bir koludur. Çağlar, ayrıca folklorda görülen "tipleşme" hadisesine de temas etmiş, Karacaoğlan, Yunus Emre, Nasreddin Hoca gibi kişilerin tipleştiğini vurgulamıştır.

Refik Ahmet Sevengil, Sinoloji, Hindoloji, Sümeroloji, Hungaroloji, Hititoloji kürsülerindeki 5 yabancı profesörün tasfiye edilmesi konusunda konuşmuş, bu disiplinlerin Türk tarihi ile bağlantılı olmaları ve Türk Tarih Tezi'ne kaynak oluşturdukları için yabancı profesörlerin kadrolarının ilgasından ayrı olarak bu kürsülerin korunması gerektiğini bildirmiştir. Milli Eğitim Komisyonu sözcüsü Urfa milletvekili Suut Kemal Yetkin ise, Emin Soysal'ın folklor hakkındaki görüşüne Behçet Kemal'in çok güzel cevap verdiğini, onun düşüncelerine aynen iştirak ettiğini belirtmiştir. Yetkin, folklorda bir milletin karakteri, yaşayışı, sevinci, hayat hamlesi yaşadığını, folklorla arkeolojik eserlerin bir arada mütalâa edilmezse bir milletin medeniyetinin mesnedini teşkil eden şeylerin ihmal edileceğini, bu dersi okutan kimsenin ödevini kötüye kullanmasının folklor gibi esaslı bir ilim kolunun ihmal edilmesine asla bir sebep teşkil etmeyeceğini ifade etmiştir.

Bu konuşmaların üzerine tekrar söz alan Soysal şunları söylemiştir: "*Efendim; folklor meselesine Behçet Kemal ve Suut Kemal arkadaşlarım temas buyurdular. Bendeniz folklorun kıymetini bilirim. Bu memlekette ilk defa milli oyunları jimnastik arasına koyan arkadaşınızım. Fakat meselenin mahiyeti başka sakilde alınmıştır. Onun için niçin şu şekilde yürütülmüyor diye işin üzerine Millî Eğitim Bakanı'nın dikkat nazarını çekmek için bunun üzerinde durdum. Sonra da tedrisi mahiyeti ele aldım. Mesela 3-5 ay sadece Kocaoğlan*[9] *veya Dadaloğlu üzerinde durmak folklor yapmak değildir. Folklor mahdut bir kaç kişinin türkülerini öğretmek değil; folklor geniş manada mühim bir meseledir. Metotlu ve ilmi bir meseledir. Bunu tebarüz ettirmek istedim arkadaşlar.*" (TBMMTD, D. VII, C. 12, 83. B). Soysal, ayrıca anahtar parasına kadar üniversitenin tüm ihtiyaçlarını hükümetin karşıladığını, dolayısıyla müdahale hakkının muhtariyet kılıfıyla görmezden gelinemeyeceğini söyler. Bu konuşmayla sabahki birinci oturum tamamlanmıştır.

Öğleden sonraki oturumda Afyonkarahisar milletvekili Sadık Aldoğan söz almış ve daha önce üniversite aleyhine yapılan konuşmaların hepsinin birbirine benzediğini, konuşanların "*solcuları tutuyor*" denilmesin diye bu cereyana kapıldığını söyler. Ardından kendisinin de "*tam milliyetçi*" biri olduğunu, hiçbir ideolojiden korkmadığını, her vatandaşın içtihadını açıkça söyleyebileceğini belirtir. Milletvekillerinin konuşmalarıyla üniversite heyetlerini rencide ettiğini belirten Aldoğan'ın üniversiteyle ilgili isabetli değerlendirmeleri şöyledir: "*Arkadaşlar; bir üniversite, teşbih etmek lazım gelirse, bir ağaç gibidir. Biyolojik bir şeydir. Biz istediğimiz gibi bir üniversite yapamayız. Üniversite kendi kendine vücuda gelir. Üniversiteyi böyle sistematik bir şekilde kuramayız. Esasen tarihe bakacak olursak, üniversitelerin küçükten neşvünema bulmuş asırlarca gelişe gelişe adeta namütenahilere doğru giden bir tefekkür kaynağı olmuştur. Eğer üniversitemizin bünyesinde bazı noksanlıklar görüyorsak iyiden iyiye bilelim ki, bu noksanlık bizim üniversiteyi hükümet eliyle kurmuş olmamızdan ileri geliyor! Bundan dolayı da bu işin içine siyaset, tabiatıyla politika giriyor. Bakınız bugün, mesela milliyetçilik diyoruz; milliyetçilik bir ideolojidir, milliyetçilik politik bir şeydir. Bu meclis siyasi, teşrîî bir meclistir. Burada ideolojiler çarpışır. Bu Meclis'te pekala milliyetçi de bulunabilir, milliyetçiliğe o kadar çok ehemmiyet vermeyip de başka bir ideolojiye sahip bir grup da olabilir, biraz daha sola mütemayil fikirlerde olanlar da olabilir. Biz üniversitenin içinde, milliyetçilik ideolojisini elimize alarak, üniversitenin*

[9] Sanırım, "Karacaoğlan" demek istedi.

içinde bu cereyanı, bu ideolojiyi hâkim bir ideoloji diye tatbike kalkacak olursak, üniversitenin içine siyaseti biz kendimiz sokmuş oluruz. Bu itibarla prensip bakımından üniversiteler içindeki tedris tarzına, oradaki filan profesör şunu söylemiş, falan profesör, bunu söylemiş, diye bunları ele alarak bizim kendi ideolojimize uygun bir ideoloji değildir diye üniversite içindeki fikir hürriyetine ve oradaki içtihat hürriyetine karışmamız doğru değildir. Malumu aliniz buradaki senato bu üç öğretici vatandaşın vazifesine nihayet verilmesine karar veriyor. Sonra, Üniversitelerarası Kurul bunu nakzediyor. Şimdi öyle bir vaziyet karşısındayız ki, heyetin bir kararı var ortada; bu karar doğru mudur, eğri midir, çatlak mıdır, çarpık mıdır, değil midir bunun için bir şey diyemem. Ancak bildiğim bir şey varsa, mademki üniversitenin muhtariyetini kabul etmişiz ve bu işte kanunda yerini bulmuştur, yani hüküm vermeye salahiyetli kurul hükmünü vermiştir. Şimdi hükümetin tasarısının içerisinde bu üç hocanın kürsüsü kaldırılıyor. Ben bunu niye teşbih edeyim bilmem ki! İşte arkadaşlarım; bu mesele hakkında düşündüklerim topluca bundan ibarettir. Şahsan, bu üç kürsünün kaldırılmasını doğru bulmuyorum! ...Arz ettiğim gibi, üniversite bir ağaçtır; bu ağacın şurasını, burasını kesip düzeltemeyiz. Bu ağacın en küçük bir dalına, dokunamayız. Üniversiteler şöyle veya böyle olmalıdır diye de konuşamayız. Bu düşünceden vazgeçelim. ...Üniversite kendi kendini meydana getirecektir. Yoksa devlet eliyle kürsüler kurmak, kürsüler kaldırmakla üniversite olmaz. Üniversite kendi kendine doğar, kendi kendine büyür, kendi kendine yaşar ve kendi kendine kemalata doğru gider. Vaziyet bundan ibarettir." (TBMMTD, D. VII, C. 12, 83. B).

Aldoğan'ın değerlendirmelerine Fahri Kurtuluş, Emin Soysal, Behçet Kemal Çağlar, Hüsamettin Tuğaç gibi isimler karşı çıkmış, hatta bir ara Emin Soysal "*zırva tevil götürmez*" diyerek Aldoğan'ın söylediklerini zırva olarak nitelemiştir. Soysal'ın söylediği "*Sonra fikir hürriyetinden bahsediyorlar. Fikir ne demek bunu bilmek lazımdır. Biz üniversite âlimlerinin fikirlerine hangi ciddi makale yazdılar da, eserler yazdılar da mani olduk, karşılarına çıktık, bunu yazma dedik.*" (TBMMTD, D. VII, C. 12, 83. B) cümleleri ile oturumlarda *Yurt ve Dünya, Adımlar* dergisi gibi mecmualardaki makalelerin kürsülerin lağvedilmesinde gerekçe gösterilmesi arasında ironik bir tezatlık vardır. Aldoğan ile diğerleri arasında aslında ideolojik bir farklılık yoktur. Aldoğan da defalarca milliyetçi olduğunu vurgulayarak komünizm taraftarlığının demokrasi düşmanlığı ve hatta ihanetle eşdeğer olduğunu söylemiştir. Aldoğan cevabi konuşmasında "*Benim bütün ilk arz ettiğim şeyler, bu şimdi konuştuğumuzdan tamamıyla ayrı şeylerdir. Meselâ, milli duyguları aled-*

devam ateşlemek, bunu yapacağız, ilkokullarda, ortaokullarda, liselerde, bu vadide her şey yapabiliriz. İşte bunlar politiktir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın, yani takip ettiğimiz siyasetin icabatındadır. Hangi parti olursa olsun, bu milliyetçilik duygularını alevlemek için programlarımıza istediğimiz her şeyi koyabiliriz. Fakat üniversiteye gelince bu iş burada biter. Üniversiteye gelmiş bir talebe, öyle hocasının her dediğine kafa sallayacak bir vaziyette ise, acınacak bir durumdayız demektir. Üniversitedeki talebe hocasıyla münakaşa eden adamdır." (TBMMTD, D. VII, C. 12, 83. B).

Aldoğan'dan sonra Behçet Kemal Çağlar tekrar söz almış, eğer Cenubi Amerika'da bir devlet olsaydık komünistçe fikirler yayanlara fikir hürriyeti namına katlanılabileceğini, fakat komünizmin bugün mümessili geçinen bir devletin komşusu olduğumuzu, bu devletin topraklarımıza göz diktiğini, bugünkü kızıl emperyalist hırslarıyla komünizmin artık bir fikir değil bir aksiyon olduğunu dile getirmiştir. Eğer önlem alınmazsa Türkiye'nin ikinci bir Azerbaycan olacağını ve bunun da ya budalalık ya da hainlik anlamına geleceğini iddia etmiştir. İlimlerini ve kürsülerini kendilerine Türk talebesince başlangıçta duyulan hürmeti bize düşman kahrolası bir ideoloji namına sömürmek isteyenlere karşı çıktıklarını ifade etmiştir.

Konuşmaların ardından yapılan oylamada Ankara Üniversitesi Kuruluş Kadroları Kanunu, 3 madde ve geçici 2 madde ile kabul edilmiştir. Oylamada orada bulunan 257 vekil kabul, 2 vekil ise ret oyu kullanmıştır. 193 milletvekili ise oylamaya katılmamıştır. Ret oyu verenler Afyonkarahisar milletvekili Sadık Aldoğan ile Çanakkale milletvekili Nurettin Ünen'dir. O dönemde milletvekili olan, Boratav'ın eski hocası Fuat Köprülü'nün hem Milli Eğitim Komisyonunda imzasının olmaması hem de Meclis oturumlarında bulunmaması dikkat çekicidir. Kanunun geçici 2. maddesinde D ve L cetvelleri kaldırılmış ve yerine 3. ve 4. sayılı cetveller konulmuştur. Bu cetvellerde halk edebiyatı profesörlüğü kadrosu ile 2 sosyoloji doçentliği kadrosu mevkuf edilmiştir. Meclisin çıkardığı bu yasa isme yönelik olması, memur güvencesi vb. yönlerden yürürlükteki Anayasa'ya aykırıdır ancak o dönemde Anayasa Mahkemesi henüz kurulmadığından bunu denetleyebilecek bir mekanizma da oluşmamıştır. 1931 yılında çıkan bir kanuna istinaden bu durumdaki öğretim üyeleri, kadroları ilga edildiğinden "açıkta memur" statüsüne düşmüşler ve bu durumda hizmet yılına göre maaşlarının 1/3 veya 1/2'sini alabileceklerdir. Boratav, ayrıca "görevini kötüye kullanma" iddiasıyla aleyhinde açılan davadan 1950 yılında beraat eder ancak üniversitedeki görevine bir daha dönemez. Sonraki yıllarda da Fransa'ya gider.

3. Sonuç

Türkiye'de 1940'lı yıllarda başlayan ideolojik kutuplaşmalar, üniversiteye de sirayet etmiş, basının, Meclisin ve dönemin öğrenci hareketlerinin etkisiyle Ankara Üniversitesi'nde "solcu profesörler" uzun süre gündemde kalmıştır. Üniversite özerkliğinin yeni kazanıldığı yıllarda bu özerklik yeterince özümsenemediğinden siyaset kurumunun müdahalesiyle üniversiteye darbe vurulmuştur. Bu müdahalenin uzun yıllar boyunca akademiyi etkilemiş olduğunu söyleyebiliriz. CHP içinde Hasan Ali Yücel'in istifası sonrasında gelişen iç hesaplaşmalar da tasfiyenin bir sebebi olarak okunabilir. Akademik özgürlük ekseninde değerlendirilmesi gereken öğretim üyelerinin yayın faaliyetleri davalara, Meclis marifetiyle kadro tasfiyelerine konu edilmiş, kamuoyu da bu tartışmaların içine çekilmiştir. 2. Dünya Savaşı'nın oluşturduğu politik konjonktürde hükümetin izlediği denge siyaseti ve akabinde Soğuk Savaş'ın başlamasıyla Türkiye ile ABD hükümetleri arasında başlayan sıcak ilişkiler "komünizm tehdidi" söylemlerinin zeminini hazırlamış görünmektedir. Dönemin Meclis tutanakları ve gazetelerinde sıkça rastlanan "emperyalizm", "milli beka", "iç/dış tehdit", "ihanet" gibi ifadeler, oluşan atmosferi göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Boratav, DTCF yıllarında akademik folklorun bağımsız bir disipline dönüşmesi yolunda önemli bir aşama kaydetmiştir. Boratav'ın ilmi usullerle folkloru hamasi milliyetçiliğin dışında, nesnel bir incelemeye tabi tutma çabaları onu birtakım suçlamalarla karşı karşıya getirmiştir. Meclis görüşmelerinde de yansımasını gördüğümüz, folklor tiplerinin "sınıf çatışması" ekseninde değerlendirdiğine dönük suçlamalar aslında bunun bir sonucudur. Yine soruşturma ve davada karşılaştığı edebiyat tarihimizde önemli yeri olan "Kızılbaş şairlere, Köroğlu'na, Dadaloğlu'na ilgi duyması" suçlaması da aslında folklorun bizzat kendisinin suçlanması anlamına gelmektedir. Nitekim o tarihe kadar Ziya Gökalp'tan Köprülü'ye kadar birçok isim bu şairleri ve hikâye/destan kahramanlarını incelemiştir. İmtiyaz sahibi olduğu *Yurt ve Dünya* dergisinde çıkan "Batıl itikatlar" temalı yazılar üzerinden dini mukaddesata saldırıldığı suçlamaları da aslında yazar/yazarlara değil folklor çalışmalarının doğasına yapılmıştır. Meclis'te bazı vekiller tarafından estirilen hava folklorun "tehlikeli" ve/veya "gereksiz" olduğu yönündedir.

Boratav sonrası üniversitelerde folklor çalışmalarının uzun süre görülmemesi bu tasfiyenin etkisidir. Tasfiyeyle birlikte üniversite düzeyinde folklor çalışmaları sekteye uğramış, folklorun bağımsız bir disiplin olması "başka baharlara" kalmıştır.

KAYNAKLAR

Açа, M. (2020). Yaşam ve Ölüm Zıtlığında Kutsanmış Geleneğin Düşüşü. *Çağdaş Yaklaşımlar Odağında Toplum ve Kültür Araştırmaları 1,* (Ed.: Mustafa Açа ve Mustafa Dinç), 34-48, Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları.

Çetik, M. (2008). *Üniversitelerde Cadı Avı: 1948 DTCF Tasfiyesi ve P. N. Boratav'ın Müdafaası.* Ankara: Dipnot Yayınları.

Çetik, M. (2019). *Pertev Naili Boratav: Bir Akademisyen ve Düşünce Adamı.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Öztürkmen, A. (2006). *Türkiye'de Folklor ve Milliyetçilik.* İstanbul: İletişim Yayınları.

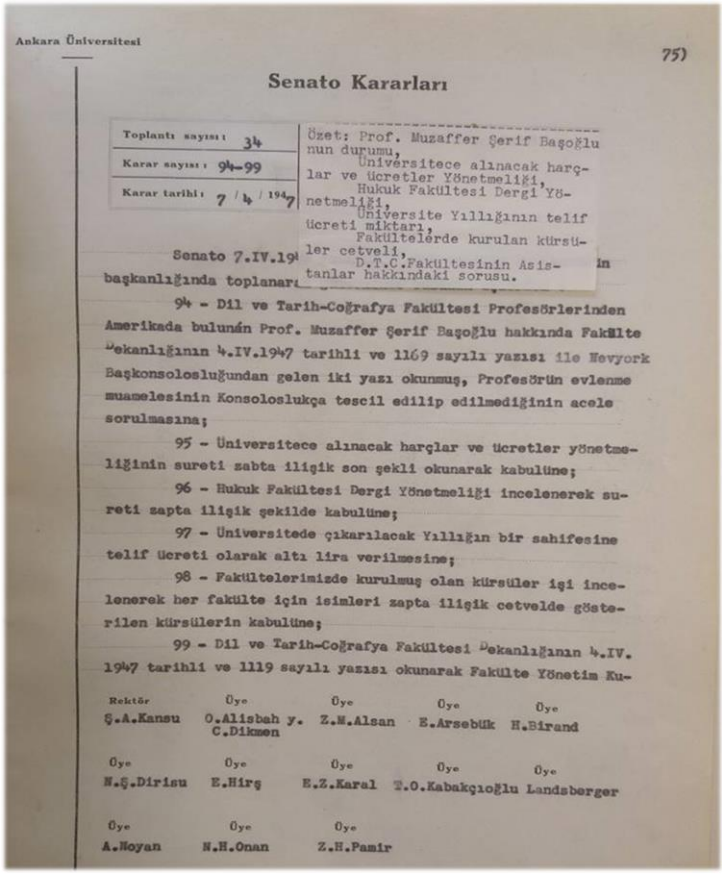
TBMM Tutanak Dergisi, VII. Dönem, C. 12, 05.07.1948, 82. Birleşim.

TBMM Tutanak Dergisi, VII. Dönem, C. 12, 06.07.1948, 83. Birleşim.

URL-1. "Üniversiteler Kanunu". https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/6336.pdf (Erişim: 1 Mart 2021)

EKLER

1. Folklor Kürsüsünün Kurulması ile ilgili Ankara Üniversitesi Senato Kararı (*Prof. Dr. Serpil Aygün Cengiz'in Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Arşivi çalışmasından alınmıştır*).

Ankara Üniversitesi

75)

Senato Kararları

Toplantı sayısı : 34
Karar sayısı : 94-99
Karar tarihi : 7 / 4 / 1947

Özet: Prof. Muzaffer Şerif Başoğlu nun durumu, Üniversitece alınacak harçlar ve ücretler Yönetmeliği, Hukuk Fakültesi Dergi Yönetmeliği, Üniversite Yıllığının telif ücreti miktarı, Fakültelerde kurulan kürsüler cetveli, D.T.C.Fakültesinin Asistanlar hakkındaki sorusu.

Senato 7.IV.19[illegible] in başkanlığında toplanarak

94 - Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Profesörlerinden Amerikada bulunan Prof. Muzaffer Şerif Başoğlu hakkında Fakülte Dekanlığının 4.IV.1947 tarihli ve 1169 sayılı yazısı ile Nevyork Başkonsolosluğundan gelen iki yazı okunmuş, Profesörün evlenme muamelesinin Konsoloslukça tescil edilip edilmediğinin acele sorulmasına;

95 - Üniversitece alınacak harçlar ve ücretler yönetmeliğinin sureti zabta ilişik son şekli okunarak kabulüne;

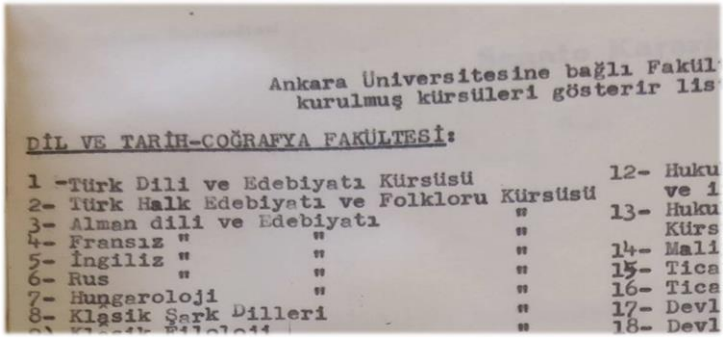
96 - Hukuk Fakültesi Dergi Yönetmeliği incelenerek sureti zapta ilişik şekilde kabulüne;

97 - Üniversitede çıkarılacak Yıllığın bir sahifesine telif ücreti olarak altı lira verilmesine;

98 - Fakültelerimizde kurulmuş olan kürsüler işi incelenerek her fakülte için isimleri zapta ilişik cetvelde gösterilen kürsülerin kabulüne;

99 - Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dekanlığının 4.IV.1947 tarihli ve 1119 sayılı yazısı okunarak Fakülte Yönetim Ku-

Rektör	Üye	Üye	Üye	Üye
Ş.A.Kansu	O.Alisbah y. C.Dikmen	Z.M.Alsan	E.Arsebük	H.Birand
Üye	Üye	Üye	Üye	Üye
M.Ş.Dirisu	E.Hirş	E.Z.Karal	Z.O.Kabakçıoğlu	Landsberger
Üye	Üye	Üye		
A.Noyan	N.H.Onan	Z.H.Pamir		

Ankara Üniversitesine bağlı Fakül
kurulmuş kürsüleri gösterir lis

DİL VE TARİH-COĞRAFYA FAKÜLTESİ:

1 -Türk Dili ve Edebiyatı Kürsüsü
2- Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kürsüsü
3- Alman dili ve Edebiyatı "
4- Fransız " "
5- İngiliz " "
6- Rus " "
7- Hungaroloji "
8- Klasik Şark Dilleri "

12- Huku ve i
13- Huku Kürs
14- Mali
15- Tica
16- Tica
17- Devl
18- Devl

2. Öğretim üyelerinin beraatına dair 19 Haziran 1950 Zafer Gazetesi haberi

Solculuktan sanık prof. ler

Yargıtay kararı bozdu ve dâvayı başka mahkemeye verdi

Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi öğretim üyelerinden Behice Boran, Niyazi Berkes ve Pertev Naili Boratav, komünizm yolunda telkinler yapmak suçu ile bir müddet evvel Ankara dördüncü Ceza Mahkemesinde muhakeme edilmişler, bunlardan Pertev Naili Batarav beraet etmiş, Behice Boran ile Niyazi Berkes üçer ay hapse mahkûm edilmişlerdi.

Öğrendiğimize göre Yargıtay Dördüncü Ceza dairesi bu mahkûmiyet kararını esasından bozmuş ve sanıkların yeniden ve bu sefer Ankara Birinci Ceza mahkemesinde muhakeme edilmelerine karar vermiştir.

Sanıkların muhakemesine yakında Birinci Ceza mahkemesinde başlanacaktır.

Sosyal Bilimler Işığında
DOĞA, İNSAN, TOPLUM ve KÜLTÜR

Kültürel, tarihi, coğrafi, siyasal ve ekonomik yapılar, değerler, normlar, sanat ve fikir dünyası gibi pek çok konuyu araştıran sosyal bilimler, 20. yüzyılın başından ortalarına kadar aralıklarla nükseden dünya savaşları ile sekteye uğramış olsalar da özellikle 2. Dünya Savaşı'ndan sonra Batı Avrupa ve Kuzey Amerika merkezlerinde hızlı bir toparlanma sürecine girmiştir. Yeni milenyumun eşiğine kadar merkezkaç görevi üstlenen sosyal bilimlerin pek çok şubesi özellikle son on yıldır yeni bir krizle yüzleşmektedir. Politik, ekonomik ve kültürel değişkenlerin çok daha kırılganlaşan karakterlerinin yanı sıra başka sebeplerle de ilişkilendirilebilecek olan bu yeni kriz, sosyal bilimlerin nitelik ve dolayısıyla işlevsellik yönlerinden sorgulanmasına sebep olmaktadır.

Kronik hal alan politik, ekonomik ve toplumsal krizleri merkezine alıp varlığını çoğu zaman bu krizlerle anlamlı kılan otoriteler ve onlara eklemli bilim çevreleri, Türk sosyal bilimlerinde yaşanan krizlere verilen tepkileri uzun süredir "entelektüel(!)" vehimler olarak değerlendirmekte. Halkbilimi, pedagoji, coğrafya, sanat tarihi, dilbilim, edebiyat ve iktisat alanlarına dönük yazıları ile bu kitaba dahil edilen otuz yedi araştırmacının ve editörlerin sosyal bilimlerde yaşanmakta olan krize çare olmak gibi bir iddiaları yoktur. Ancak unutulmamalıdır ki kadim dönemlerde başlayıp bilimsel bilgiye doğru ilerleyen yolculuk her şeyini "fark etme"ye borçludur.

paradigma
akademi